

Andrzej F. Dziuba

"Główne wątki teologiczne w kaznodziejstwie prymasa Stanisława Karnkowskiego oraz ich implikacje pastoralne", Jerzy Swędrowski, Warszawa 2005 : [recenzja]

Studia Prymasowskie 6, 391-395

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tylko wybiórczo potraktowano szczególnie liczne opracowania książkowe poświęcone Kardynałowi, a odnoszące się bezpośrednio do badanej problematyki.

Jak zauważono we wstępie: „Gromadzony starannie dorobek Księdza Kardynała Stefana Wyszyńskiego ma charakter zróżnicowany pod względem rodzaju wypowiedzi, tematyki, adresatów. Mimo to zachowane teksty dadzą się zgrupować w dwa duże bloki tematyczne. Pierwszą grupę stanowią wypowiedzi traktujące o kwestiach społecznych. (...) W skład drugiej grupy wchodzi natomiast teksty teologiczno-społeczne” (s. 26-27) Także godne podkreślenia jest sięgnięcie do tak wielu prac dyplomowych dostępnych tylko w maszynopisach.

Twórczo i starannie zostały przygotowane przypisy. Są one niejednokrotnie znakomitym uzupełnieniem zasadniczego toku badawczego i prowadzonych analiz. Przywołane oryginalne teksty kard. Wyszyńskiego dodają dodatkowego uwiarygodnienia i dzięki temu są bardziej dostępne. Niestety występują znaczące różnice odnośnie do opisu różnych pozycji w bibliografii i w przypisach, np. B. Przybylski, *Zagadnienia teologiczne...* (s. 66, 246).

Wydaje się, że Autorce udało się zrealizować szerokie, a zarazem ambitne zamierzenie badawcze: „Celem analizy dorobku Kardynała było wydobywanie z jego nauczania społecznego teologicznej nauki o człowieku, uchwycenie etapów ewolucji tej części jego nauczania oraz ustalenie funkcji antropologii teologiczno-dogmatycznej w nauczaniu pasterskim” (s. 193). Jest to bardzo ambitny plan, ale przystaje on twórczo do tak szerokich zainteresowań Prymasa Tysiąclecia, które Autorka ukazała w sposób interesujący.

Oto kolejne stadium w tematyce poświęconej kard. Stefanowi Wyszyńskiemu, Prymasowi Polski. Tym razem dotyka ono antropologii teologicznej, a zatem daje pewne bardziej fundamentalne podstawy, a zarazem i perspektywy. Dotykanie człowieka zawsze pozostanie szczególnie wrażliwym tematem, nawet gdy jest on teoretycznie negowany w osobowych postawach, najczęściej z motywów ideologicznych czy moralnych. Można sądzić, że książka ta będzie w tej fundamentalnej refleksji pewną pomocą.

bp Andrzej F. Dziuba

Ks. Jerzy Swędrowski, *Główne wątki teologiczne w kaznodziejstwie prymasa Stanisława Karnkowskiego oraz ich implikacje pastoralne*, Warszawa 2005, ss. 171.

Wśród zadań szeroko rozumianej posługi ewangelizacyjnej Kościoła stają trzy wielkie podstawowe dzieła: głoszenie słowa, sprawowanie kultu i czynienie dzieł *caritas*. W nich, wzajemnie powiązanych ze sobą, cały Lud Boży Nowego

Testamentu, pielgrzymując na ziemi oddaje Bogu chwałę i czyni dzieła zbawienia. Jest to także przejawem jego życia oraz dynamiki pełnionej posługi zadanej przez Jezusa Chrystusa. Od tych zadań Kościół nigdy nie może się świadomie dyspensować, gdyż stanowią one istotny element jego tożsamości.

Szczególnie ważnym zobowiązaniem jest przepowiadanie, głoszenie Dobrej Nowiny. Przecież sam Jezus Chrystus, przed swym powrotem do domu Ojca, wskazał Apostołom i rzeszy uczniów: „Idźcie na cały świat i nauczajcie wszystkie narody”. Jest to zatem zobowiązanie przekraczające czas, miejsce i przestrzeń. Przekracza ono także czysto ludzkie wyobrażenia oraz ludzkie moce. Orędzie Ewangelii w swej dynamice wyzwoleniczej pragnie dotrzeć do każdego człowieka, a ostateczne jego działanie oparte jest na mocach Bożych. Człowiek jest tutaj tylko narzędziem, ale powinien być przepełniony wiarą i jej świadectwem.

Za dzieło głoszenia Ewangelii, orędzia Jezusa z Nazaretu szczególna odpowiedzialność spoczywa na kapłanach, a wśród nich na biskupach jako następcach Apostołów. Oni są także gwarancją wierności i autentyzmu przepowiadanych treści. W Kościele w Polsce, w ramach jego hierarchicznej struktury od wielu wieków, od czasów abp. gnieźnieńskiego Mikołaja Trąby (1412-1422), szczególnie miejsce przypada Prymasom Polski (*Primas Regni*). W związku z tym także ich przepowiadanie ma szczególne znaczenie, nie tylko czysto religijne.

W prezentowanej pracy podjęto próbę analizy przepowiadania abp. Stanisława Karnkowskiego, Prymasa Polski. Autor jest doktorem homiletyki na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Aktualnie pracuje jako wykładowca homiletyki w Wyższych Seminariach Duchownych w Łowiczu i Łodzi. Jest autorem wielu prac z zakresu tej dyscypliny.

Całość książki otwiera szczegółowy spis treści (s. 5-6) oraz słowo wstępne bp. Alojzego Orszulika, pierwszego biskupa łowickiego (s. 7-8).

Po wstępie (s. 9-13) studium podzielono na trzy rozdziały, które z kolei dzielą się na jeszcze mniejsze zbiory, a całość zamyka zakończenie.

Życie i działalność prymasa Stanisława Karnkowskiego na tle epoki to tytuł pierwszego rozdziału (s. 15-45). Po ukazaniu specyfiki okresu i licznych uwarunkowań historycznych przedstawiono środowisko rodzinne i formację intelektualną przyszłego Prymasa. Usystematyzowano i przybliżono twórczość kaznodziejską oraz drukowany dorobek Prymasa Polski. Mając na względzie jego szeroką działalność oraz kompetencje ukazano go jako fundatora, kanonistę i mecenasa.

Kolejny rozdział nosi tytuł: *Próba syntezy głównych wątków teologicznych w nauczaniu arcybiskupa gnieźnieńskiego* (s. 47-98). Najpierw wskazano na jego chrystologię, a następnie omówiono sakramentologię oraz eklezjologię.

W oddzielnym bloku zaprezentowano jego odniesienia do Ojczyzny i liczne wątki patriotyczne.

Aspekty pastoralne oraz ich zastosowanie w praktyce duszpasterskiej arcybiskupa S. Karnkowskiego to tematyka trzeciego rozdziału prezentowanego studium (s. 99-139). Można stosunkowo łatwo zauważyć znaczące miejsce Pisma Świętego w kaznodziejstwie Prymasa. Wskazano także na program formacji religijnej wiernych i kształtowanie postaw. Bardzo szczegółowo ukazano metody doskonalenia chrześcijańskiego, na które składają się najpierw środki boskie, a więc pomoc Chrystusa, Ducha Świętego i Kościoła. Z kolei środki ludzkie to zwłaszcza post, modlitwa i jałmużna. W końcu Prymas daje praktyczne wskazania dla duszpasterzy.

Treściowo rozprawę zamyka zakończenie (s. 140-143). Natomiast od strony formalnej dodano jeszcze bibliografię (s. 144-151), conclusions (s. 152-155) i aneks (s. 157-171).

Prezentowana książka podjęła zatem główne wątki teologiczne dostrzegane w kaznodziejstwie abp. Karnkowskiego. Zresztą, jak pisze sam Autor w wstępie: „Celem pracy jest ukazanie głównych wątków teologicznych w kaznodziejstwie Stanisława Karnkowskiego oraz próba wyeksponowania aktualnych implikacji pastoralnych w nauczaniu tego mówcy” (s. 10). Wydaje się, że w znacznym stopniu udało się Autorowi wywiązać z tak nakreślonych planów, zarówno w płaszczyźnie historycznej, jak i implikacyjnej.

Renesansowy Prymas Polski ukazuje się jako wybitny kaznodzieja, zarówno teoretyk, jak i praktyk, o czym wyraźnie świadczy zachowany dorobek. Zresztą sam przywiązywał duże znaczenie do tej posługi kościelnej i zwracał na to uwagę kapłanom najpierw diecezji kujawsko-pomorskiej, a następnie archidiecezji gnieźnieńskiej. Trzeba przyznać, że zachowany dorobek, tak w postaci kolekcji, jak i dzieł wydanych drukiem nie jest imponujący, ale z drugiej strony robi on znaczne wrażenie w zakresie treściowym oraz formalnym. Obcowanie z jego dorobkiem to spotkanie z wybitnym przedstawicielem kaznodziejstwa renesansowego. Arcybiskup Karnkowski dziełami swymi wpisuje się również twórczo w dzieje literatury polskiej przełomu XVI i XVII wieku. Sam Autor kończy książkę stwierdzeniem: „Funkcja prymasa Polski dodaje blasku Karnkowskiemu jako mówcy. Jego kazania, mowy i cała kreatywność literacka stanowią unikatowy, oryginalny i twórczy wkład w dzieło rozwoju prozy oratorskiej w dobie renesansu” (s. 143). Przeprowadzone badania upoważniają do takiej konstatacji.

Książka ks. Swędrowskiego wskazuje, że Prymas Karnkowski wpisał się w historię Kościoła i państwa jako jeden z najwybitniejszych pasterzy i senatorów Rzeczypospolitej. To wybitny duchowny oraz mąż stanu. To gorący patriota, który dostrzegał w tej płaszczyźnie twórcze miejsce chrześcijaństwa, a Naród po

śmierci przyznał mu dostojne imię Ojca Ojczyzny. Zawsze trzeba pamiętać, że sama pozycja prymasa, tak kościelna jak i narodowa tworzyła specyficzny kontekst jego posługi kościelnej i narodowej. Karnkowski potrafił, mimo pewnych wahań i wyczekiwań, ostatecznie rozeznac te elementy pozytywnie i tworczy się w nie zaangażować oraz na nie wpływać, co z perspektywy czasu jest bardziej widoczne i to w znacznym stopniu wybrzmiewa w prezentowanym opracowaniu.

Omawiana książka dobrze i wyczerpująco rozeznała zasadnicze wątki teologiczne obecne w kaznodziejstwie prymasa Karnkowskiego i jednocześnie wskazała na ich odniesienia pastoralne. Można zatem dostrzec już w jego posłudze prymasowskiej niektóre elementy znane we współczesnym duszpasterstwie. Znaczną pomocą dla niego było tutaj odpowiednie przygotowanie naukowe, jak i szerokie doświadczenie nabyte na różnych miejscach i etapach życia.

Zamieszczona na końcu bibliografia zestawia wykorzystane w pracy źródła i literaturę. Szkoda, że znalazło się w niej stosunkowo dużo niekonsekwencji, niedokładności i błędów. Niektóre pozycje występujące w przypisach nie zostały podane w bibliografii. Pytania budzi wykorzystanie niektórych opracowań, a dokładniej zamieszczonych w nich szczegółowych haseł, które mają wskazanych autorów. Poważnym brakiem jest pominięcie wykazu skrótów, choć Autor z nich korzysta. Uwagi te w znacznym stopniu odnoszą się także do przypisów oraz ich synchronizacji z bibliografią. Można w tym względzie odnieść wrażenie, że niestarannie została dokonana ostatnia korekta.

Bardzo pozytywnie należy odnotować stosunkowo obszerne streszczenie w języku angielskim. Czyni to pracę bardziej dostępną, a jednocześnie przybliża cudzoziemcom wybitną postać z naszej historii. Także ciekawym uzupełnieniem jest aneks, który zawiera niemal 20 reprodukcji, m.in. portretów czy stron tytułowych wydanych dzieł. Jest to ważny materiał poglądowy.

Książka ks. dr. Jerzego Swędrowskiego jest dobrym potwierdzeniem wskazywanych już w innych pracach opinii na temat wielkości oraz zasług prymasa Karnkowskiego. Zresztą jest to pierwsza tego typu praca, tak obszerna i wyczerpująca. Jednocześnie sam Autor zauważa: „Fakt, że opracowanie jest próbą syntezy nie tylko nie wyklucza prowadzenia dalszej pracy badawczej w trybie analitycznym, lecz zakłada takie badania. Problematyka zawarta w temacie pozostaje ciągle otwarta na dalsze uzupełnienia i analizy” (s. 11). Można zatem sądzić, że praca ta będzie inspirować dalsze badania.

Badania wokół osoby i kaznodziejstwa arcybiskupa gnieźnieńskiego Karnkowskiego są także ważnym i ciekawym przyczynkiem do poznania dziejów Kościoła w Polsce. Zważywszy na jego pozycję oraz szerokie oddziaływanie jak i wpływy prymasowskie kształtował on w znacznym stopniu obraz ówczesnego

Kościola katolickiego w Polsce. Zatem przez pryzmat jego osoby można głębiej rozeznaczyć ówczesne procesy ogólnokościelne. Zresztą liczne treści z tego zakresu znajdują się dość wyraźnie w zachowanym kaznodziejstwie. Jego nauczanie, jak wskazuje Autor słowa wstępnego, „jest wzorem przekazu kaznodziejskiego, sztuki wyjaśniania głoszenia zdrowej nauki i odpierania błędnej nauki” (s. 8). Czasy zaś tej ostatniej szczególnie sprzyjały, mimo jasnych dyrektyw Soboru Trydenckiego.

Poznanie życia i działalności, a zwłaszcza nauczania prymasa Karnkowskiego to także pewien przyczynek do poznania ówczesnych dziejów Polski. Wynika to zwłaszcza z faktu, że był on pierwszym senatorem Rzeczypospolitej, a także drugim w dziejach Polski interreksem. Ten wątek odpowiedzialności za Ojczyznę szczególnie mocno wybrzmiał w jego przepowiadaniu, które nosi wyraźne cechy i elementy patriotyczne, ale zazwyczaj treści te są związane i umotywowane elementami religijnymi.

bp Andrzej F. Dziuba

Ks. Piotr Waleńdzik, *Miejsce liturgii w nauczaniu pasterskim kard. Stefana Wyszyńskiego*, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2012, ss. 295.

Kościół w swej posłudze ewangelizacyjnej zwiastuje słowo Boże, to przecież było szczególnym zobowiązaniem danym Apostołom przez samego Jezusa Chrystusa. Iść i głosić to żywotność wierności wskazanym zobowiązaniom zbawczym. Ważnym zobowiązaniem jest podejmowanie dzieł miłości w duchu *caritas*. To swoiste świadectwo realizmu i zarazem autentyzmu głoszonego słowa.

Ważnym znamieniem wierności Jezusowi Chrystusowi jest sprawowanie kultu, a więc szeroka sfera spełniania dzieł sakramentalnych i wielu innych znamion znaków ku chwale Bożej. To pytania o szeroko pojęte znamiona i znaki liturgii. To jest wyjątkowo czytelne podążanie drogami Pana ku obdarowywaniu wielorakimi łaskami, wśród których na czoło wysuwają się sakramenty.

W szczególnie sposób wpisuje się w zainteresowania wokół tej problematyki ks. dr Piotr Waleńdzik. Jest on absolwentem Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie. Studia doktoranckie odbył na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego szczególnie zainteresowania to ruch liturgiczny i odnowa liturgiczna Soboru Watykańskiego II. Właśnie tej problematyce w nauczaniu kard. Stefana Wyszyńskiego poświęcone jest prezentowane stu-